

Nørstenen skåltegn

Petroglyphs

Bronze Age

Petroglyphs

Nørstenen på den gamle kystskrænt set fra øst.

Nørstenen med skåltegn - en hilsen i granit fra sidste istid.

Panorama over Nørstenen i den gamle afgravede kystskrænt set fra øst.

Spredt ud over det danske landskab ligger utallige store og mindre sten, som blev transporteret og efterladt af isen under istiderne, som har formet landskabet.

I Danmark har vi spor efter i al fald tre istider, hvoraf den seneste - Weichsel istiden fra ca. 115.000 - 9.600 f.Kr. - særligt har præget nutidens landskab.

Under den sidste istid dækkede isen ikke hele Danmark. Isens fremrykning fra sydøst stoppede til sidst langs den jyske højderyg og området vest for højderyggen var derfor isfrit. Under isens efterfølgende afsmeltning blev dette område til gengæld kraftigt omformet af de enorme smeltevandsstrømme, og det materiale isen havde bundet. Kun de højeste punkter - de såkaldte "bakkeøer" - i det sydvest-jyske landskab "overlevede" smeltevandsstrømmen og står tilbage som landskabsøer fra den forrige "Saale" istid.

Nørstenen ligger smukt med vid udsigt over engene og Randers Fjord.

Ved Skalmstrup på vestsiden af Randers Fjord ca. 1,5 km nord for Mellerup ligger "Nørstenen" - en over 10 m³ stor lysegrå granitsten som skønsmæssigt vejer 25 tons, som en lille hilsen fra sidste istid, hvor stenblokken blev fragtet med isen fra Sverige til Danmark.

De fleste af sådanne løstliggende store sten i det danske landskab kan fortælle tilsvarende historier med ophav i enten det svenske eller norske grundfjeld, og på mange ses også tydelige "skurestriber" fra slid fremkommet under transporten. Rigtigt mange af de store sten blev sidenhen anvendt i opførelsen af især bondestenalderens store dysser og jættestuer og senere også til opførelsen af de utallige middelalderlige kvaderstenskirker og stenbyggede broer. Så på mange måder bragte isen - selvom det gik langsomt - altså gode byggematerialer frem til det danske område.

Nørstenen ligger omgivet af ældre råstofgrave lige på kanten af stenalderens Randers Fjord, som dengang var langt større end nu.

Den gamle flade fjordbund nedenfor Nørstenen, som nu ligger som inddigede enge og marker, var i stenalderen en åben lavvandet fjord, som var næsten 3 gange så bred som nutidens og strakte sig langt ind i landet - mod vest helt ind til Langå, hvor Gudenåen nu løber hvor fjorden tidligere lå.

Omkring Nørstenen ses flere store afkløvede fragmenter og langs stenens nordige kant ses gamle kløvemærker, som vidner om, at stenen har været forsøgt udnyttet inden fredningen.

Bronzealderens skålgrube indhugget i toppen af den fredede Nørsten.

Det som gør Nørstenen speciel - og som i 1937 medførte fredning af stenen som fortidsminde - er, at der på toppen af stenen, ses en stor cirkulær indhugget fordybning på ca. 8 cm i diameter og ca. 2,5 cm dyb. Det er et såkaldt "skåltegn", som er den mest almindelige af bronzealderens helleristninger (billeder indhugget i sten). Skåltegnet, som traditionelt opfattes som en frugtbarhedssymbol, er altså et inddirekte bevis på, at i al fald stenens topflade har ligget synligt siden bronzealderen (1.700 - 500 f.Kr.). Tilsvarende skåltegn kender vi også fra de store dæksten i den foregående bondestenalderes stendysser og jættestuer, hvor skåltegnene således er mellem 1.800 og 3.000 år yngre end storstensgravene fra omkring 3.500 f.Kr. og dermed viser, at stedet gennem årtusinder har indgået i lokalområdets kultiske handlinger. På dækstenene i flere af de nærliggende fredede storstensgrave fra bondestenalderen ses tilsvarende skålgruber og i Hungstrup Skov, kun ca. 1 km. mod nordvest, ligger en gruppe af gravhøje fra bronzealderen, som også viser datidens nære tilknytning til området.

De store kæmpesten i landskabet har altid været omgivet med mystik. Hvorfra kom de og hvordan endte de her? Ikke underligt at overnaturlige kræfter måtte have en finger med i spillet og sagn og myter opstod omkring stenene!

Nørstenen er ingen undtagelse. Et gammelt sagn fortæller, at Nørstenen, som har navn efter stedet, fremkom da en kæmpe fra Kaare Bakker på fjordens modsatte side kastede stenen efter en modstander som boede i Dusthøj, som ligger kun 300 meter nordvest for stenens nuværende position. Stenen ramte altså ikke, men faldt på Nørbakken. Til gengæld kastede kæpen i Dusthøj en dræbende sten tilbage over fjorden mod kæmpen i Kaare Bakker.

Sådanne sagn har givetvis også været medvirkende til, at man ikke uden videre forgreb sig på stenen og dermed medvirket til bevarelsen. I øvrigt har bondestenalderens jættestue-grave netop navn efter disse overnaturlige væsener - jætterne - som i den nordiske mytologi havde overnaturlige kræfter og evner. Derfor blev jætterne tidligere antaget, som de eneste der kunne have flyttet og samlet de store sten som

indgår i bondestenalderens storstensgrave (dysser og jættestuer).

Nørstenen med udsigt mod øst over engene langs Randers Fjord.

Afsprængte stykker ligger omkring den store sten.

Afsprængte fragmenter af Nørstenen.

Kløveflade på Nørstenen.

Access

- Fra Randers følges Udbyhøjvej mod nordøst ca. 12 km indtil du når Tvede by.
- I Tvede derejes til højre ad Bavnevej mod Mellerup. Følg vejen 1,7 km til Skalmstrupvej på venstre side og videre til til Skalmstrup.
- Fra Skalmstrup følges vejen mod nord forbi den første gård, hvorefter der holdes til højre ad grusvejen i den efterfølgende vejgaffel.
- 180 m længere fremme holdes der igen til højre og nordkanten af den lille bevoksnong følges frem til den gamle kystskrænt hvor vejen slår et S-sving.
- Nørstenen ligger på skrænten lige til venstre ved det 2. sving - Parker hensynsfuldt i vejsiden.

Faciliteter

- Informationsskilt ved fortidsmindet.
- Afstand til fortidsminde: ca. 40 m.

Særlige forhold

- Parker hensynsfuldt så der ikke spærres for gennemkørende færdsel.
- Du kan vende bilen ved den lille bådhavn ved fjorden.
- Husk at du er gæst på privat jord. Opfør dig hensynsfuldt!

Practical Information

ADDRESS

8930 Randers NØ, Central Jutland

OWNERSHIP

Privately owned

GPS

56.542880, 10.212410

UTM

E574559 N6267181

© 2026 Joomla!konsulenten • fortidsmindeguide.dk